

Sziklakolostorok a Dnyeszter mentén

...a, citation and similar papers at core.ac.uk

brought to you

provided by Un

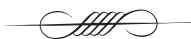
Стиль Молдова колосторок

DOI 10.1432/belv.2014.1.11

— Rocky Monasteries along the Dniester —

Abstract

I would like to invite you to a short trip to a mysterious country, to the land of historical Bessarabia which is called Moldova today. We are going to visit the country's most famous monasteries located along the Dniester. This is the land of rocky monasteries. Monks have been living here since the 12–13th centuries (according to Russian Orthodox Literature, they are called „Fathers” so this is the reason why I did not use the word „monakh”), from the earliest time they lived in small cells between the river rocks. The first monastic communities grew rapidly, most of them prospered under Stephen, the Great. In critical periods of the country's history, especially in the Mongol-Osman era they preserved the Christian culture. The territory of Moldova was liberated by the Russian Imperial Army. In the Russian Empire, the monasteries prospered again. New churches were built in the 19th-century Russian style, so the old cells became architectural memories. Nowadays, the monasteries are not only historical, but natural monuments as well. Beautiful waterfalls, rocks and forests welcome the visitors in the picturesque valleys. I hope my abstract has drawn attention to this unforgettable landscape.



A titokzatos Besszarábia évszázadok óta vonzotta a kalandvágytól fűtött, merész utazókat. Julianus baráttól a csángó falvakat térítő Zöld Péteren és Ferenc páteren¹ át napjaink ralli-túrázó terepjárósaikig megannyi kor, megannyi motivációból elinduló kalandorai járták és járják be földjét. A változatos táj, a különleges élővilág, gazdag történelem a legkülönfélébb érdeklődésű látogatókat ragadja magával.

Jómagam elsősorban kolostorai miatt utaztam az országba, aminek 2004 óta rendszeres látogatója vagyok, és az eltelt közel tíz évben számos szakrális helyszínt kerestem fel. Közülük szeretnék most néhányat megosztani az olvasóval.

Az ország változatos etnikai, földrajzi felépítése az egyházi művészetekben is leképeződik. Az erdős területek népi fatemplomaitól,

a bukovinai mintát követő, gótikus elemekkel díszített kolostorokon át az orosz befolyás emlékét őrző hagymakupoláig számos stílus megjelenik. Ezek rendszeres számbavétele komoly művészettörténeti tanulmányt igényelne. Ebből a változatosságból teljesen szubjektív módon kiemelem azokat, melyek személy szerint nekem a legjobban tetszenek: a Dnyeszter-vidék sziklakolostorait.

A moldovai kolostorok ezen tagjai, az országot kettészelő nagy folyó, a Dnyeszter jobb (azaz nyugati) partján sorakoznak.

Calaraşovca

Ha Kisinyovból (Chişinău)² a kijevi éjszakai vonattal útra kelünk, valamikor hajnali

¹ BITAY 2010.

² A magyar nyelvben már meggyökeresedett földrajzi neveket magyar nevükön, magyar helyesírással írtam, pl. Dnyeszter, Kisinyov, de első említésüknél

három körül érünk az ukrán határ előtti utolsó moldáv településre, egy bizonyos Otaci [Otacs] városkába. Mivel a vasútállomás picit messze esik a központtól, egy jó óra botorkálás vár ránk a kivilágítatlan utcákon: elhagyjuk a Lenin-szobrot, majd az Ukrajnába vezető közúti híd következik – mely ilyenkor még zárva. Az, aki a túlsó parton lévő ukrán Mogiljev Podolszkij (Моги́лев Подольский) felől érkezik, a nappali órákban itt érhet moldáv földre. A híd után hamarosan az autóbusz-állomáson járunk. Itt már nyitva van néhány teázó, érdemes beülni pár percre átmelegedni. Aztán ahogy elkezd pirkadni, mehetünk tovább, végig a Dnyeszter (Nistru) partján. Kb. 5-6 kilométer múlva kereszteződéshez érünk: jobbra fordulva néhány száz méter a Calarașovca [Kalarasovka] női kolostor.

Mielőtt belépünk a kapun, vessünk egy pillantást a jobb oldali sziklafal felé! A legenda azt tartja, hogy azok közt a sziklák között élt valaha (hogy mikor, arról nincs információ) egy remete, aki az első szerzetesi telepet alapította. Ami biztos: a XVI. században már kis fatemplom állt ezen a helyen. A XVIII. századra mesze földön ismertté vált, földbirtokai, sőt kőtemploma is volt. Sok más moldovai kolostorhoz hasonlóan az orosz uralom idején élte virágkorát, majd a XX. század viharait követően ismét megnyitotta kapuit az elvonulást keresők előtt.³

Legelőször a rendfőnök-asszonytól kell engedélyt kérni az itt-tartózkodásra, miután ő áldását adta, egy nővér kíséri el a vendégházba. Ezt követően kezdhetjük az ismerkedést a környékkel!

zárójelben megadom a hivatalos moldáv nyelvű alakot, pl. Dnyeszter (Nistru). A moldáv földrajzi és személynevek a jelenleg használatos latin írásmód szerint írtam, első említésükkor szögletes zárójelben megadva a kiejtést is, pl. Jabca [Zsabka]. A nem latin karakteres (cirill, görög) nyelvek tulajdonneveit magyar fonetika szerint írom át, első említésükkor megadom az eredeti alakot is, pl. Mogiljev Podolszkij (Моги́лев Подольский). Néhány triviális esetben ettől eltérünk, pl. Kijev.

³ A kolostor történetét lásd: TROFĂILĂ 2005.

A középütt emelkedő *Szűzanya elszenderedése* (Adormirea Micii Domnului) templom talán a legszebb példája a klasszikus moldovai stílusnak. Mellette a forrás vizét kis medence gyűjti össze, ahonnan a nők vödörrel hordják a konyhába. Távolabb további források, majd ahol a völgy már egészen összeszűkül, vízesések zubognak alá. Most, hogy nehéz csomagjaimtól megszabadultam, már felkapaszkodom az érkezéskor megcsodált sziklákhoz. A hajdani szkíti⁴ sziklafalba vésett cellái elől tárul fel talán a legszebben a völgy mélyén megbújó kolostor képe.

Két nevezetességet kell még megemlíteni a közelben, melyeket egy egynapos túra alatt akár gyalogosan is felkereshetünk. A Dnyeszter partján tovább sétálva a következő falu Ungur, amit Magyarfalunak fordíthatunk. Bár ma már nyoma nincs itt magyaroknak, talán ez lehetett az egyike annak a négy csángó falunak, melyeket a krónikák emlegetnek Mugyiló (a mai Mogiljev Podolszkij) közelében.⁵

Végül az Otaci–Soroca (ősi magyar nevén Sarok főút melletti szintezési pont is megér egy kis kitérőt. Ez ugyanis Moldova egyetlen világörökségi helyszíne. A pont része a Struve-vonalnak, mellyel a Föld pontos alakját mérték ki még a XIX. században.⁶ Mivel ennek a geodéziai felmérésnek minden alappontja világörökségi helyszín, így került be Moldova erre a nívós listára.

Jabca

Jabca [Zsabka] nem a nagy, vagy híres kolostorok közé tartozik. Pont ellenkezőleg: a kisebb méretű és közel sem keresik fel olyan zarándoktömegek, mint híresebb társait. Bár az is tény, hogy a „zarándoktömegek” itt azért más nagyságrendet képviselnek, mint egy frekventáltabb turistalátványosság.

Megpróbáltatások azért várnak az idelá-

⁴ Jelentése: (remetelak)

⁵ SÁNTHA 2012.

⁶ UNESCO

togatókra is. Először egy több órás buszozás – jobbra földutakon, majd egy ösvényen pár kilométer séta.⁷ A táj kárpótól a nehézségekért: lassan eljutunk a Dnyeszter legszebb szakaszához. A gyalogút a folyó partján vezet, a csendet csak a szél susogása és a madáracsicsérgés töri meg.

Az apácázárdát a XVII. században alapították, a növérek eleinte itt is a sziklákba vágott cellákban, később már kőből emelt épületekben éltek. Mai formáját többszöri átépítések után, a XX. század elején nyerte el. Talán félreeső elhelyezkedésének köszönhető, hogy ez volt a Moldáv SzSzk egyetlen működő kolostora a szovjethatalom évtizedeiben.⁸

Javasolt kisétálni a Dnyeszterhez! A méltóságteljes lassúsággal hömpölygő folyó látványa, a kihalt part, a gazdag élővilág (a madarakon kívül rengeteg az ürge is) egészen egyedi hangulatot ad a tájnak. Talán itt érdemes megjegyezni, hogy az országban a természet sok helyütt érintetlen vadon formájában maradt fenn. Ami a közgazdászok szemével átok – az ipar gyakorlatilag teljes hiánya, a rossz utak, a csekély gépjárműforgalom, a falusi lakosság létszámförlénye, az alacsony GDP és más gazdasági mutatók katasztrofális értéke – mindez a természetvédelem szempontjaiból paradicsommá varázsolják Moldovát.

Nemcsak a *Dnyeszter partvidéke*, de a *Prut mocsarai* is gazdag madárvilágnak adnak otthont. A *Codru erdőrengetegei* vagy a déli *gagauz sztyeppék* élővilága szintén páratlan. Igazi különlegesség a bölényrezervátum. A már majdnem kipusztult európai bölény (*Bison bonasus*) utolsó menedékeinek egyikét Besszarábiában találjuk.

Saharna

Saharna [Szaharna] talán a leghíresebb moldáv kolostor. Megközelítése sokkal egysze-

rűbb, mint a többinek: a szomszédos Rezina városkából óránként járnak a kisbuszok, de napi néhány közvetlen járat a fővárosból is érkezik.⁹

A buszmegállótól még nem látszik a kolostor, hiszen a Dnyeszterbe torkolló kis patak völgyében vagy 500 méter séta után érünk a főkapuhoz. A középtűt emelkedő templomot félkörívben veszi körül a többi épület: a konyha, az ebédlő, a szerzetesek szobái, a könyvtár, a gazdasági épületek.

A *Szentháromságnak* (Sfânta Treime) szentelt templom előcsarnokában egy koporsóra lehet figyelmes a látogató: *Szent Makariosz*, az egyetlen moldovai szent földi maradványai porladnak benne. Makariosz a XX. század első felének kiemelkedő egyháztanítója. Egy közeli faluban született, gyermekkorától szerette Saharnát. Később szerzetes lett, majd a kolostor igumenje.¹⁰ A szovjet időkben meghurcolták, de hitében nem tört meg, haláláig állhatatos keresztény maradt.¹¹ Sírja ma zarándokhely, nemcsak Moldovából, de a szomszédos Ukrajnából és Romániából is érkeznek a hívek.

Nem messze egy dombtetőn kis kápolna emelkedik. Felkapaszkodva gyönyörű panorámában lehet részünk: egyik irányban a kolostor, a másikban pedig a Dnyeszter látványa fogad. A közeli sziklában egy emberi lábnyomhoz hasonlatos bemélyedést látunk: a legenda szerint itt jelent meg a Szűzanya egy remetének, azt az utasítást adva, hogy ezen a helyen emeljenek kolostort. Többi moldovai társához hasonlóan itt is a közeli sziklafalakba vésték az első cellákat. A mai épületek nagy része a XVIII–XIX. századokból származnak.

Lent a völgyben több forrás vize kis patakká egyesül. Egyiknek csodatévő erőt tulajdonítanak, vizéből a zarándokok műanyag flakonjaikban visznek haza, gyógyulást

⁷ LENGYEL: Gyalogtúra...

⁸ A történelmét lásd: Kolostori kiadvány. (Szerző és évszám nélkül)

⁹ A moldovai közlekedésről lásd: SZEKÉR 2013.

¹⁰ Elöljárója, kb. a katolikus apátnak felel meg.

¹¹ Lásd: Saharnai kolostor honlapja. http://www.manastirea-saharna.md/page.php?link=viata_cuviosului_macarie. Hozzáférés: 2013.05.03.17.52

remélve. A patakot több vízesés tagolja, ami már-már elfeledtetni velünk, hogy a térképek szerint Moldova egy unalmas síkságnak tűnik.

Țipova [Cipova]

Saharnából akár gyalogszerrel is túrázhatunk Țipovára, közvetlenül a Dnyeszter partján haladva, majd a földutakat követve, kissé eltávolodunk tőle. A 15 kilométer során mindössze egy falu esik útba, ahonnan pár óra sétát követően eljutunk a híres Țipovai völgy – felső – végébe.

Itt kezdődnek a gondok, ugyanis le kell jutni valahogy, és Moldovába készülve valószínűleg keveseknek jut eszébe sziklamászó felszerelést csomagolni. Pedig vannak bizony ilyen helyek is. Ne essünk kétségbe! Egy helyen keskeny ösvény nyílik, amin óvatosan bár, de veszélytelenül lemászhathatunk a völgybe.

Paradicsomi táj! A fenti száraz sztyepp helyett dús vegetáció fogad, a friss vízről számos forrás gondoskodik. Embernek itt már nyoma sincs, hétvégenként bukkanhat fel nagy néha egy-egy kisinyovi kirándulócsoport. Egy árnyas fa tövébe verjük fel sátrunkat, egyik forrásnál jéghideg vízzel töltjük meg kulacsainkat, majd a közeli öt vízesés közül meglátogatjuk az egyiket! A természetes zuhany alatt kellemesen esik a hűsülés a nyári forróságban.

Egy helyi hagyomány azt tartja, hogy a görög mitológia híres dalnoka, *Orpheus* itt élt, ebben a völgyben. Itt muzsikált a szikláknak, a növényeknek, állatoknak. Talán nem véletlen, hogy a természet vad erőit megzabolázó, az emberiséget segítő, a líra feltalálójaként híressé vált hőszt erre a helyre helyezte a képzelet. A vízesések zubogását, a madarak csivitelését elhallgatva, a sátram melletti tábortűznél esti tea főzés közben magam is éreztem már, hogy ez a vidék talán nem valós, földrajzi hely, hanem egy mesebeli világ.

Ahol a völgy kiér a Dnyeszterhez, impozáns sziklafalak őrzik a bejáratát. A falakba vésték a XI–XII. század remetái Moldova legjelentősebb sziklakolostorát. A cellák, kápolnák

több szintben húzódnak egymás felett, ablakból egyedülálló kilátás nyílik a folyóra. Ma már nem élnek itt szerzetesek, felköltöztek a dombtetőre, egy új, aprócska monostorba. A történelmi múlt azonban ideköti őket: nagyobb ünnepeken még tartanak istentiszteleteket a sziklakápolnában.¹²

Orhei

A mai, hasonló nevű várostól mintegy tíz kilométer a régi Orhei, azaz Orhei Vechi [Orhej Veki]. A Dnyeszter mellékfolyója, a Răut [reut] vágott itt a síkságba egy kanyonvölgyet. A táj, a sziklák, a kis folyó, a történelmi emlékek együttese Moldova leghíresebb turisztikai nevezetességévé emelik a helyet, még utazási irodák is szerveznek ide utakat – ami nagy szó! A folyó ősmaradványokban gazdag rétegeket vág keresztül, így aki erre odafigyel, harmadidőszaki csigák és kagylók¹³ seregével gazdagíthatja gyűjteményét.

A geológia mellett az emberi történelem is itt hagyta nyomát. A névben ki ne ismerné fel a magyar Órhely, Várhely nevet.¹⁴ Állítólag még az *Árpád-házi királyok* idejében alapították annak az erődnek, eredetileg földsáncnak az őstét, melynek csekély maradványai napjainkig köszöntik a területre érkezőt. A térség a honfoglalást követően még sokáig magyar befolyás alatt állt.¹⁵ A közelében egy kis templom alapfalai emelkednek ki a fűből. A maradvány hosszahajós elrendezésű, keletelt templom, tehát a feltevés akár igaznak is bizonyulhat, bár ez még hosszú kutatómunka. Maga az erőd – immár kőből – *III. (Nagy) István* uralkodása alatt épült, az akkor már be-betörő oszmánok ellen.

Szerzetesek a XIV. századtól élnek itt, sziklacelláik a völgy sziklafalaiban hosszan

¹² A kolostor története: GRIȚCU–IFTODI 2005.

¹³ ПОШКА 1973.

¹⁴ SÁNTHA: Három magyar eredetű besszarábiai helynév. <http://www.hargitakiado.ro/cikk.php?a=MTU2MA==>. Hozzáférés: 2013.05.03.17.56.

¹⁵ MAGYAR–SZOVJET... 1979. 215.

¹⁶ Hajnali istentisztelet.

sorakoznak. A török–tatár hódítás idején fontos tatár központ volt, erről az időről mesél a tatárfürdő és egy karavánszeráj romjai. A tatár uralom alatt a barátok háborítatlanul élhették világukat a sziklafalak üregeiben. Egyikben-másikban ósláv feliratok tanúsítják, hogy a *Kijevi Rusz* irányában is élénk volt a kapcsolat.

Ma már a cellák lakatlanok, a XIX. században az egyik folyókanyar feletti sziklafalon emeltek egy új kolostort, s a hajdani üregek a régi múlt mementóivá váltak. Azért érdemes leereszkedni: a klastromtól induló földalatti lépcsősoron egy nagyobb, több helyiségből álló együttesbe jutunk. Felejthetetlen élmény a kőbe vájt kápolnában egy hajnali utrenye,¹⁶ amikor csak a gyertyák világítják be az ikonokat, a füstölő illata, s a fekete csuhás atyák hosszas könyörgései az élő középkorba repítik a látogatót.

*

LENGYEL LÁSZLÓ

FELHASZNÁLT IRODALOM

- BITAY ÁRPÁD (2010): Zöld Péter egyénisége. *Moldvai magyarság*. 20. évf. 10. sz.
- ION GRIȚCU – LUDMILA IFTODI (2005): *Mănăstirea Țârșova*. Chișinău, Tipografia.
- Kolostori kiadvány: *Sveto-Voznesnesenskiy zhens-*

kiy monastыр Жабка. A kolostor saját kiadványa, szerző és évszám nélkül.

LENGYEL LÁSZLÓ: *Gyalogtúra a Dnyeszter partján*. <http://globspot.hu>. Hozzáférés: 2013.05.03.17.56.

LENGYEL LÁSZLÓ (2012): *Moldáv köztársaság*. Útikönyv. Budapest, Magyar–Moldáv Baráti Társaság kézírata.

MAGYAR–SZOVJET BARÁTI TÁRSASÁG MUNKAKÖZÖSSÉGE (1979): *Moldova*. In *A Szovjetunió tizenöt köztársasága*. II. Budapest, Magyar–Szovjet Baráti Társaság.

Saharnai kolostor honlapja. *Cuviosul Macarie*. http://www.manastirea-saharna.md/page.php?link=viata_cuviosului_macarie. Hozzáférés: 2013.05.03.17.52

SÁNTHA ATTILA: *Három magyar eredetű besszarábiai helynév*. <http://www.hargitakiado.ro/cikk.php?a=MTU2MA==>. Hozzáférés: 2013.05.03.17.56.

SÁNTHA ATTILA (2002): *A besszarábiai Mugyiló magyarjairól*. *Moldvai magyarság*. 22. évf. 7. sz.

SZEKÉR GITTA: *Marsrutkák társadalma*. <http://szgitta.wordpress.com/category/kelet-europa/>. Hozzáférés: 2013.05.03.17.58

TROFĂILĂ, VASILE (2005): *Каларашовский Свято-Успенский женский монастыр*. Chișinău, Sirius.

UNESCO: *Struve Geodetic Art*. <http://whc.unesco.org/en/list/1187>. Hozzáférés: 2013.05.03.17.47

Рошка, В. Х. (1973): *Моллюски мейотиса северо-западного Причерноморья*. Кишинёв, Штиинца.

Balra: Besszarábia két arca: oroszok hagymakupolák előtt román kapubejárat

Jobbra: zárandokszállás egy moldovai kolostorban

m esés oldova





A Jabca kolostor udvara



A sahornai kolostor látképe



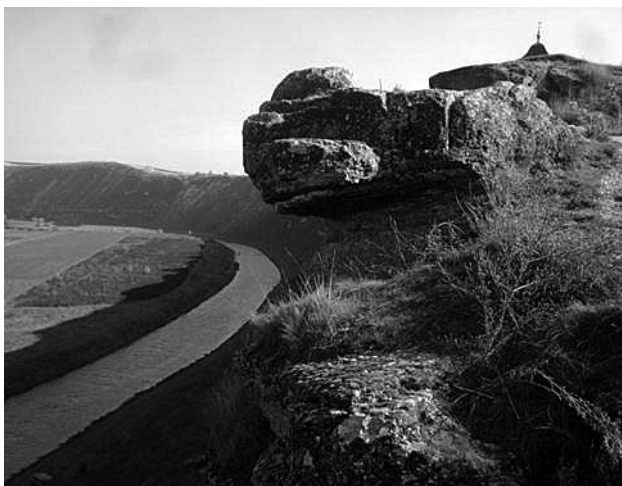
Vízésés Saharnán



A Dnyeszter Ţipovánál



Ţipovai sziklakolostor



A Ráut kanyon sziklái



Középkori vár csekély falmaradványai a folyó felett



Kis kápolna a sziklába vájva